

ЗА ИСТОРИЧЕСКАТА ЕПИСТЕМОЛОГИЯ НА ИКОНОМИКСА И НЕЙНОТО ОТРАЖЕНИЕ В ИСТОРИОГРАФИЯТА НА ИКОНОМИКСА

Веселина Атанасова¹
e-mail: veselina_a_atanasova@abv.bg

Резюме

През 2023 г. в Научни трудове на УНСС (том 5) се публикува студията ми „За историческата епистемология: обща бележка“. Нейно продължение е сегашното дискутиране на „историческата епистемология на икономикса и нейното отражение в историографията на икономикса“. Най-ясното изложение на последното понятие се съдържа в работи на Томас А. Стейпълфорд, особено в Stapleford (2017). В студията се представят главни черти на понятието за историческа епистемология на икономикса по Стейпълфорд и тяхното значение за историографията на икономическото знание. Привеждат се свидетелства от сравнително скорошна и влиятелна литература от областта на историята на икономикса и икономическата методология в подкрепа на твърдението за съвременен акцент в историографията на икономикса в светлината на неговата историческа епистемология.

Ключови думи: историческа епистемология на икономикса (през призмата на практиката), теория за прием (на идеи, посредством материалната практика), коеволюция на практиките (взаимно поддържащи се епистемологични практики), диахронични и синхронични зависимости (с превес на синхроничните зависимости), генеалогия на икономикса в отличие от уигизъм

JEL: B40, B41, B49, A14

Увод

В *Научни трудове на УНСС*, том 5 от 2023 г., се публикува студията ми „За историческата епистемология: обща бележка“ (Атанасова, 2023). В нея е отправен поглед към характеристиките и състоянието на тази област на кросфертилизация между история на науката и философия на науката в светлината на съвременния преход във формирането на научното знание. Тази студия, както и сегашната, са базирани на вторична англоезична литература и са предназначени за българска публика, с претенция само за опит за обоб-

¹ Главен асистент, доктор, катедра „Политическа икономия“, секция „Социално-икономически теории“, УНСС

щение и представяне на „историческата епистемология“ (в първата студия) и „историческата епистемология на икономикса“ (в настоящата). Общият смисъл на двете студии – или крайната цел на тези изследвания относно съвременни, но доста непопулярни (освен в по-специализирани обсъждания) области – е да се насочи внимание към ролята на тези познавателни практики за методологията на историята на икономикса. Изследването е извършено с помощта на описателен, съпоставителен и интерпретативен метод. Тезата, към която се ориентирам и искам начално да заявя, е, че в светлината на дискутираните историкоепистемологични аспекти непосредствено внимание заслужава очертаването на техния ефект върху съвременната историография на икономикса, чийто фокус се разширява и интерпретира през призмата на социално-икономическата и научна практика.

Дискутираното в настоящата студия понятие за „историческа епистемология на икономикса“ е относително по-малко познат дериват на понятието за „историческа епистемология“. Ако върху понятието за „историческа епистемология“ се прикова внимание през последните две-три десетилетия (в работи като Daston, 1994, и др. нейни публикации; Renn, 1994; 1995; Hacking, 1999; Rheinberger, [2007] 2010; Feest and Sturm, 2011; и др.; вж. повече в Атанасова, 2023), върху деривата „историческа епистемология на икономикса“, макар и да е посветено известно внимание, към момента то изглежда доста недостатъчно. От циркулиращите в последно време публикации, засягащи идеята за „историческа епистемология на икономикса“, по-експлицитно върху очертаването на това поле се спира Томас А. Стейпълфорд – особено в Stapleford (2017). Относно историкоепистемологични аспекти на икономикса и на историята на икономикса се спират – по същество или експлицитно, в ред публикации – икономически методолози и историци на икономикса като Тил Дюпе, Харо Маас, Джон Б. Дейвис, Тиаго Мата и др. (Dürpe and Maas, 2017; Maas, Mata and Davis, 2011; и др.). За мястото на този възглед относно икономикса и историята на икономикса от своя страна свидетелстват програми в тази област в университетски планове в страни като Швейцария, САЩ, Австралия, Италия, Нидерландия, и др. (чието представяне тук не е предмет на внимание).²

² В българската литература по философия на икономикса и икономическа методология подходите към това комплексно понятие и неговите аспекти са предмет на изложение основно в изследванията на чл. кор. проф. д.ф.н. Васил Проданов – вж. Проданов (2015; 2017) и др. негови публикации. Вж. още Златева (2017; 2018). И др. Сред въпросите за държавен изпит на специалността „Политическа икономия“ при катедра „Политическа икономия“ на УНСС – София, са въпроси по философия на икономикса и икономическа епистемология. Както се спомена, тук се прави преглед на понятието за историческа епистемология на икономикса в неотдавнашната англоезична литература.

Структурата на настоящото изложение се съсредоточава в следващите два основни пункта. Първият от тях е посветен на представяне, като цяло, на възгледа на Томас А. Стейпълфорд относно историческата епистемология на икономикса. Във втория се привеждат свидетелства от съвременната литература главно по история на икономикса, подкрепящи тезата за ориентация в съвременната историография на икономикса към възможностите за историкоикономически анализ, които разкриват историческата епистемология на икономикса. В заключението е рекапитулирано накратко с оглед актуалността на дебатираната проблематика.

Историческата епистемология на икономикса и значението ѝ за историографията на икономикса по Томас А. Стейпълфорд (2017)

Както е известно, с публикация на Маргарет Шабас от 1992 г. – Schabas (1992), се разгърна дискусия с търсене на алтернативни пътища за по-нататъшното развитие на историкоикономическото знание, в която, като цяло, търпи критика, като обезпътена, „историята на икономическата мисъл“ и се застъпват, като по-жизнеспособни: „история на икономикса“ – предполагаща социологическа концепция за професионализацията на икономикса, особено съвременната професионализация на икономикса от втората половина на XX в.; обединяването на фокуса на историкоикономическото изследване с този на философията и историята на науката; интегрирането в историкоикономическото знание на обща и други видове история.

Особеността в посочената работа на Стейпълфорд (Stapleford, 2017) е, че той въвежда гледната точка на „историческата епистемология на икономикса“ през призмата на теория на практиката, смятайки, че интелектуалната история „както е била наричана историята на икономическите идеи“ престава да е популярна (Stapleford, 2017, p. 113). В резюмето на работата си той обобщава: „Историята на икономикса често е описвана като „история на икономическата мисъл“. В това есе аз изследвам алтернативна перспектива, стъпваща на френската традиция на историческа епистемология и която третира икономикса като социална практика. Аз аргументирам, че базиращият на практиката възглед дава повече философски строга концепция на историография и по-богато поле за изследване за историците на икономикса.“ (Stapleford, 2017, p. 113: abstract). Казаното маркира три начално заявени особености: че се предлага „история на икономикса“ като алтернатива на „история на икономическата мисъл“; че това е една – очевидно не единствена – алтернативна перспектива, стъпваща на френския етап в развитието на историческата епистемология; и че – в това си качество – тази алтернативна концепция разкрива по-богати възможности за историците на икономикса.

В своя фокус върху възгледа на Т. А. Стейпълфорд аз следвам очертанието на полето на историческата епистемология, което вече предложих при неговото общо характеризиране (в Атанасова, 2023). В това очертание, в отличие от Стейпълфорд, аз не противопоставям френската – свързана с имената на Башлар, Кангилем, Фуко и др. – и англо-американската версия на историческата епистемология – свързана с имената на Дастън, Хакинг, Дейвидсън и др., намирайки, че, като цяло, има приемственост на съвременния, англо-американски етап спрямо първия, френски етап и имам предвид разнообразието – трите основни и взаимнообвързани насоки – на съвременната историческа епистемология, обобщени във Feest and Sturm (2011)³. Освен тази изходна квалификация, следва да бъде заявена и друга, каквато накрая на тази своя работа прави и Стейпълфорд (Stapleford, 2017, pp. 138-139), но тук искам изрично и още в самото начало да изтъкна: че алтернативата на разглеждане на историята на икономикса – и изобщо на широката област на историкоикономическото знание – през призмата на определена теория на практиката не е единствена. Не се отричат и останалите видове историография на икономическото знание. В момента в световната общност на историците в областта на историкоикономическото знание има европейско дружество по „история на икономическата мисъл“ със свое списание; един от влиятелните съвременни автори в областта на историкоикономическото знание – Алесандро Ронкаля, е световноизвестен със своята „история на икономическите идеи“; свързана с името на Шумпетер от 50-те г. и с предизвиканата от Самюелсън дискуссия в тази насока в средите на световното дружество от края на 70-те г. на XX в. насам е „история на икономическия анализ“; и т.н. Позицията на Т. Стейпълфорд е показателна за възможността да се внесе важен методологичен *акцент* и да се *обогати* множеството от подходи към историята на икономическото знание. В този смисъл, може да се приеме заявеното становище на Дюпе и Маас (Düppe and Maas, 2017, pp. 5, 8) в знаковата публикация под редакцията на Фиорито, Шийл и Суприняк (Fiorito, Scheall and Suprinyak, 2017), относно това как да гледаме на историкоепистемологичния ефект върху съвременното състояние, общо казано, на историкоикономическото знание: именно като внасянето на допълнителен акцент, без да се говори за тотална преоценка на историографската методология в историята на икономикса/историята на икономическата мисъл. При това, следва да се има предвид, че целта на Стейпълфорд е именно да се

³ Свидетелство за приложимостта на характеризирането на направленията в развитието на историческата епистемология по Feest and Sturm (2011) е съвременна работа на Шийла Дау върху историческата епистемология в светлината на Шотландското Просвещение (Dow, 2022). Дау заявява, че следва третата линия в съвременната генерална структура на общото поле на историческата епистемология, изведена във Feest and Sturm (2011) (вж. Dow, 2022, p. 18).

открий спецификата на предлаганата от него интерпретация на историческата епистемология на икономикса и на нейния ефект за историографската методология на историята на икономикса/историята на икономическата мисъл (предполагащо преднамереното по-релефно, и затова изглеждащо по-крайно, изразяване на застъпвания от него възглед).

Основното възражение на Т. А. Стейпълфорд е срещу „история на мисълта“, било на дадения автор в миналото или обусловена от институционалния и политически контекст. Той възразява както срещу „история на мисълта относно икономикса“, така и срещу история на образуването „икономикс“. Според него не следва да се търси какво е искал да каже миналият автор *зад* текста, а да се отиде *отвъд* текста. И това отиване *отвъд* е в посока на историческата епистемология, през призмата на практиката, като отрицание на история на мисълта. Ролята на практиката в това отношение се осветлява от Т. Стейпълфорд с помощта на теорията за прием на идеите: защо различни идеи, пристигащи в дадена локация по едно и също време биват възприети след различни по продължителност периоди от време – защото тяхното възприемане зависи от текущите в съответната област практики, те абсорбират, възпроизвеждат или развиват пристигналите кореспондиращи идеи. В този смисъл е и твърдението, че пътуват не идеи, а артефакти и те се интегрират в смисъла на приемните епистемологични практики; в това отношение Стейпълфорд се позовава на влиятелна публикация под редакцията на Питър А. Хол от 1989 г. относно възприемането на кейнсианството (Hall, ed., 1989)⁴. „Първо, разбира се, – пише той, – ние в действителност не изследваме *мисли* [италик в текста]; ние изследваме текстове. Но дори тази корекция предполага подвеждаща хомогенност. Защото ние изследваме обхват от доста различни неща: статии в списания, книги, чернови, ръкописи, бележки, писма, графики, таблици, диаграми, анкетни форми, програми на курсове, дневници, уравнения, правителствени доклади, предложения за грантове, протоколи от събрания, лекции, записи на интервюта, профили на списания, и много други. Онова, което ние фактически изследваме, са продуктите на една широка колекция от *дискурсивни практики* [италик в текста], и бихме могли да се попитаме дали има други въпроси относно тези артефакти, освен въпроса „Какви са били намеренията на техните автори?“. Бихме могли, например, да попитаме при какви условия са възникнали тези практики или какви правила характеризират тяхната структура и употреба. Бихме могли да разгледаме как възникването на нови практики е създало

---

⁴ Стейпълфорд цитира анонса от задната корица на книгата, че тя изследва „въздействието и влиянието на кейнсианските доктрини върху нациите“ и „защо някои нации прегръщат кейнсианските идеи, а други не“ (Stapleford, 2017, p. 120, p. 143: references).

нови обекти на изследване, нови форми на знание и нови възможности за действие. Накратко, ние бихме могли да разпознаем възможности за интелектуална история отвъд „история на мисълта“.⁵ (Stapleford, 2017, p. 114). „Историческите епистемолози – пише той – фокусират върху *епистемологичните практики* [италик в текста] – практиките, които допринасят за генерирането или поддържането на формално знание, което прави истинни твърдения. Тези практики може да са дискурсивни (свързани с производството на текстове, общо казано), херменевтични (относно интерпретирането на текстове или други свидетелства) и емпирични или експериментални (включващи наблюдение или манипулация на експеримента). Но обхватът на възможното изследване отива по-нататък: ние можем да разглеждаме педагогика и обучение; формата и стила на персоналните взаимодействия; практиките, които поддържат йерархиите и институционалните роли; часовете, организацията и разделението на труда; и много други поведенчески образци, които съставляват общностното производство на знание. Както показват тези примери, практиките не са хомогенно множество от дейности, които съществуват на единствена плоскост на анализа.“ (Stapleford, 2017, p. 119). Това е **основна теза**, която се развива от Т. Стейпълфорд. В по-цялостен вид, под „отиване отвъд“ се има предвид да се развие специална презентистка история на икономикса, през призмата на теория на практиката, като история на текущия икономикс, конституиран от взаимната стабилизация на алтернативни практики. Тази черта на историческата епистемология като взаимна стабилизация и взаимно поддържане на алтернативни „дневни редове“ е видна, в частност, и у Пуви (Poovey, 1998; срв. pp. xiii-xv, и др.).

Така, Стейпълфорд отива към очертаването на икономикса – от негова гледна точка – като практика (Stapleford, 2017, pp. 116-119). Без да се спираме на специалните особености на практиката, които изтъква Стейпълфорд, като колекция на действия, телеологичност, нормативност или социална детерминираност⁵, във връзка с визирания историкоепистемологичен ефект върху историографията на икономическото знание е важно да бъде открито представянето в неговата работа (вж. Stapleford, 2017, p. 119 и сл.) на следните присъщи черти на историческата епистемология като история на епистемологичните практики (в отличие от история на мисълта).

Първата особеност е, че „[i]зследователските практики могат да имат различни хронологии от онова, което обикновено се етикура като „теории“ или „идеи“ (Stapleford, 2017, p. 119; италикът в представянето на тази и на следващите особености е по Стейпълфорд).

⁵ За кратко характеризиране на приложеното от Т. Стейпълфорд понятие за практика виж Stapleford (forthcoming 2017, pp. 2-3).

Втора особеност е, че „[n]рактиките са въплътени“. „Практиките са действия, и да изследваме действията означава да изследваме въплътените начини на поведение, включително такива дискурсивни действия като писането или говоренето. Практиките също така насочват нашето внимание към материалността на знанието и към артефактите, които се изследват, създават, и използват при генерирането на знание. [...] Да изследваме практиките означава да изследваме как тези практики оформят хората – техните нагласи, навици, ориентация към света и един към друг – а не просто да изследваме текстовете, които те произвеждат. Такава перспектива резонира с феноменологичния подход към икономикса, възприет от Тил Дюпе ....” (Stapleford, 2017, p. 120)⁶.

Трета особеност: „Практиките и артефактите се движат през времето и пространството; не идеите“ (Stapleford, 2017, p. 120). В методологично отношение – и с пряко отношение към въпроса за отхвърлянето на историята на мисълта и заместването ѝ с историческа епистемология през призмата на теорията на практиката – това струва ми се е най-важният изходен въпрос (вж. значението на споменатата теория на приема на идеи). Тази перспектива на теорията на приема „набляга, че може да се каже, че двама индивиди „имат една и съща идея“ само дотолкова, доколкото има позиция на съгласие или координация на практиките. [...] ... Всеки нов текст трябва да бъде интерпретиран на своето ново място и тази интерпретация се осланя на съществуващите херменевтични и теоретични практики. ... По същество, идеите не са трансмитирани от една генерация към следващата, само артефактите и практиките. По този начин, изследването на педагогиката заема централно място в историческата епистемология, основана на анализа на практиките. ... Текстовете ... както средствата или инструментите, са продуктите на практиките и приемат значение единствено в рамките на практиките.“ (Stapleford, 2017, pp. 120-121).

Четвърта особеност: „Фокусът върху практиките ни отвежда отвъд текста, а не зад текста“ (Stapleford, 2017, p. 121). Тази тезисна постановка е основополагаща във възгледа, развиван от Стейпълфорд. Както се отбеляза, с нея авторът рязко намалява ролята на контекста във формирането на структурата на излагания възглед (което следва отделно да се дискутира). Ето какво казва той: „Традиционният историк на икономикса, както традиционният интелектуален историк, търси да проникне зад текста, да улови мислите и намеренията, които са мотивирали неговото построяване. Такъв историк приема тесен фокус: какво може да ми каже този текст за своя ав-

---

⁶ Дисертационният труд на Дюпе за получаването на научната степен доктор от Университет „Еразъм“ в Ротердам през 2009 г. е със заглавието „Феноменологията на икономикса...“ (Düppe, 2009).

тор? Дори по-широкото разглеждане на контекста в крайна сметка е насочено навътре към този строго ограничен централен пункт...“ (Stapleford, 2017, pp. 121). В отличие от това, в случая с историческата епистемология на икономикса като практика, става дума за отиване отвъд осветляването на самите базисни черти на текста – към разглеждането му като възплъщение на практиките.

Пета особеност: „*Практиките се поддържат от връзките/отношенията с други практики*“ (Stapleford, 2017, p. 122). „Както сочи предходната дискусия, – пише Т. Стейпълфорд, – историческите епистемолози следват Фуко в разглеждането на текстовете не като изолирани обекти, а като образувания, които възникват от мрежа от дискурсивни и не-дискурсивни практики ([с позоваване на] Foucault, 1982, esp. chapters 1-5). Следователно, в изследването на практиките историческите епистемолози възнамеряват да изяснят тези мрежи, да разкрият многото практики, които поддържат производството на знание в дадено време и на дадено място и да документират връзките, които ги свързват заедно. В това отношение, историческата епистемология е холистична, свързана с образците и връзките/отношенията, а не с такива индивидуални обекти като текстове или идеи“ (Stapleford, 2017, p. 122). И тук, по отношение на холизма на историческата епистемология, Стейпълфорд внася важно уточнение. Трябва да се прави разлика между холистичността на историческата епистемология и други холистични подходи (Stapleford, 2017, p. 123). Под холизъм на историческата епистемология не се има предвид всеобхватни единства, светогледи или пронизващ характер (например, не се имат предвид Кунови парадигми). „... Историческата епистемология е холистична, тъй като поставя ударение върху зависимостите/връзките между практиките, а не просто върху практиките в изолация. Например [Мишел Фуко] развива сложен възглед, в който конфигурациите на практиките могат да разкрият логически зависимостите/връзките, които ги стабилизират като система (Stapleford, 2017, p. 123). Водещ изразител на „този аспект на работата на Фуко“, сочи Стейпълфорд, е американският исторически епистемолог Арнълд Дейвидсън. Той цитира Дейвидсън, който изтъква: „Този вид анализ се характеризира, първо, с антиатомизъм, с идеята, че не трябва да се анализират каквито и да са единични или индивидуални елементи в изолация, а трябва да се разглеждат систематичните зависимости/връзки между елементите; второ, той се характеризира с идеята, че зависимостите/връзките между елементите са кохерентни и трансформируеми, т.е. че елементите формират структура“ (Davidson, 1997, p. 11; цит. по Stapleford, 2017, p. 123). „Същината – изтъква Стейпълфорд – е, че можем да идентифицираме синхронични, структурни зависимости, в които различните елементи се свързват заедно и създават цяло, така че изменени-

ята в един непременно се корелират с други трансформации.” (Stapleford, 2017, p. 125).

Шеста особеност (която заключава горните черти): *„Историческата епистемология изисква нов начин на разбиране, различен от каузалността“* (Stapleford, 2017, p. 125) – видно от току-що казаното за „корелиране с други трансформации“. Не се претендира за обяснение в историческия анализ чрез намирането на „*причината* [италик в текста] на едно явление“; „...всички историци имат мълчаливо приет мултикаузален възглед за всяко едно достатъчно сложно социално явление ... [обяснението] най-малкото трябва да означава идентифицирането на най-важните причини (колкото неясно и несъзнателно да може да бъде прокаран такъв праг).“ (Stapleford, 2017, p. 125). Стейпълфорд смята, че практиката принципно не следва да се разбира като каузална. Той илюстрира това схващане с практиката на шофирането. Стейпълфорд пише: „Можем ли да дадем същия вид каузално обяснение на сложно обществено явление като практика? Или практиката изисква различна форма на обяснение, различен начин на правене присъствието ѝ разбираемо като историческо явление? Като първа компликация ние признаваме, че съвременната практика на шофирането е оформена чрез цяла поредица от свързани практики и артефакти: проектиране и създаване на превозното средство, стандартизирани части, пътни мрежи, пътни знаци, свидетелство за правоуправление на превозно средство, светофарна сигнализация, закони за движение по пътищата, бензиностанции и т.н. По този начин, всяко едно каузално обяснение на съвременното шофиране (т.е., на практиката на шофиране както в действителност тя съществува днес) трябва също да се стреми да разбере произхода на тези практики и техните взаимовръзки една с друга. Когато разглеждаме практиките, ние имаме работа с дълбоко мултикаузални явления, пълни с динамични кръгове, периодични повторения и кръстосани връзки. / Изправени пред такива сложности, историците, които пишат относно широкообхватни обществени трансформации или за трансформацията на широкоразпространени практики, може да са изкушени да се справят някак с помощта на неясни/неопределени жестове към каузално обяснение, подкопани от баналности за „контингентност“ ... че нещата са могли да се окажат различни, или, алтернативно, от мълчаливи допускания, че нямаме адекватен модел на причинност в обществените явления. Всъщност, с обръщането на историците към анализа на широкообхватни обществени явления, дискомфортът ни с причинността нарасна, илюстрирано от рязкото повишаване на използването на самия термин „контингентно“ (Stapleford, 2017, p. 126). Погледът на Т. А. Стейпълфорд е към „пътя, предложен от Фуко, [като] отместим нашия фокус от това да се опитваме (или да претендираме) да даваме каузални изложения към из-

вършването на систематични анализи на зависимостите между практики. Вместо да имитираме лабораторния учен – опитващ се да изолира дадено явление, за да открие неговата причина, – пише той – ние можем да изложим конфигурации на практиките. Това различие отразява по-раншното ми [на Т. Стейпълфорд] твърдение, че изследването на практиките ни отвежда *отвъд* текста (осветлявайки мрежата от практики, в която той е оплетен), а не *зад* текста към неговата тайна, вдъхваща му живот причина.“ (Stapleford, 2017, p. 126; италики в цитата). Стейпълфорд дава пример с производението на Фуко „*Раждането на клиниката: Археология на медицинското възприятие*“ (1963). В него, сочи Стейпълфорд, „Фуко наистина ни казва някои локални, диахронични причинни истории... Тези локални диахронични наративи са по-малко интересни за Фуко, отколкото синхроничните конфигурации, особено онези, които показват взаимно стабилизиращи трендове. [...] Подобно, да се върна на практиката на шофирането, – пише Стейпълфорд – можем да видим, че практиката на използването на пътните знаци зависи от практиката на шофьорските курсове и получаването на книжка за управление на моторно превозно средство, както и от установяването и налагането на законите за движение по пътищата, и т.н. От тясното разглеждане на шофирането, погледът ни е привлечен навън/настрани към широка съвкупност от обществени практики, която прави шофирането възможно във формата, която то приема днес.“ (Stapleford, 2017, p. 126).

За приложимостта на разглеждания от него историкоепистемологичен подход през призмата на теория за практиката Т. Стейпълфорд дава пример със своята собствена изследователска работа. Тук, в Stapleford (2017) той дава пример с възникването на практиката с повремени икономически (статистически) редове в работата на Бюрото по трудова статистика на Съединените щати, създадено през 1884 г., „чиято главна функция днес е производенето на повремени данни по такива теми като цени, възнаграждения, семейни разходи, безработица и производителност“. В Stapleford (forthcoming 2017), той илюстрира същия свой възглед за ролята на практиката с начина на възникването на иконометриката като практика, породена от взаимодействието на други обществени икономически практики с опосредствашата и централна роля на пазарното прогнозиране.

Разглеждането от Стейпълфорд на възникването на повремени редове в работата на Бюрото по трудова статистика на САЩ е в светлината на две „епистемологични“ статистически практики – „еднократните изследвания на XIX в.“ и „рутинното събиране на данни през 30-те г. на XX в.“, и трансформацията от първата практика към втората; при това, от непосредствен интерес тук е еволюцията у Стейпълфорд в опита му за обяснение на тази трансформация. За краткост, без да се спираме на историческите

моменти, способстващи или катализиращи осъществяването на този преход към създаването на статистически редове с повременни данни, споделени от Стейпълфорд, следва да се подчертае следното. В доста цитирано негово изследване – Stapleford (2009), както той сам отбелязва, той възприема „стандартната историческа стратегия“, за да даде „квазикаузално обяснение“, като твърди (тогава), че „интересът към повременните данни (особено ценовата статистика) възниква от новата управленска позиция на държавата” (Stapleford, 2017, p. 127); става дума за възприетото от него в Stapleford (2009) гледане на „националната държава като на бюрократичен мениджър, отговорен за постоянния мониторинг на икономиката и действащ да осигури стабилен просперитет. В тази мениджърска форма, икономическата статистика служи както като индикатори на изпълнение, така и като инструменти за административен контрол и ограничение, и във всеки от двата случая ударението върху стабилността изисква стандартизирани измервания във времето: т.е. ред с повременни данни от вида, който е бил само една незначителна част от трудовата статистика на XIX в. ([с позоваване на] Stapleford, 2009, p. 60).“ (Stapleford, 2017, p. 127). От гледната точка на ориентацията си в Stapleford (2017), той пише: „Голяма част от тази история все още ми се струва правилна. Както правителствената интервенция, така и събирането на повременни икономически данни в огромна степен нарастват през времето на Първата световна война. Подобно, трудовата статистика (макар и не бизнес ориентираните икономически данни) чезне през 20-те г. на XX в. с намаляването на правителствения арбитраж, само за да се разшири бързо през 30-те г. на XX в. в подкрепа и като ръководство за Новия курс. Все пак, разглеждайки обяснението сега, аз съм обзет от някои съмнения.“ (Stapleford, 2017, pp. 127-128). Основанията му за съмнения са, че „[в] нито един момент през този период, Конгресът и Белият дом не правят заявление, деклариращо, че правителството сега има отговорността за мониторинг и управление на индустриалните отношения и че то следователно ще разшири своето производство на повременни данни по тези теми.“; „нещо подобно“ Конгресът казва едва със Закона за заетостта от 1946 г., при това в смисъла на политическата практика това е израз на съвпадане на груповите интереси (Stapleford, 2017, p. 128). Политическата съвместимост в подобна практика Стейпълфорд коментира в смисъла на своята теза за трудната сводимост до монокаузално обяснение, до „единична каузална логика (законодателите са прокламирали множество противоположни цели за Бюрото; Stapleford, 2009, pp. 26-32)“ (Stapleford, 2017, p. 128). Управленската функция на държавата може да се приеме като фактор в практиката на изграждането на повременни икономически данни изобщо и да се мисли, че това е „структурна причина, лежаща под всички тях, именно приемането

от правителството на управленска форма по отношение на икономическите пазари и процеси“ (Stapleford, 2017, p. 128). Но Стейпълфорд е склонен да внесе като по-акуратен акцент в обяснението на корелациите. „В моята книга [Stapleford 2009], – пише той – аз имплицирам, че новата концепция за държавата като управленец/мениджър е причина за приемането на нови форми на статистиката. Но причинното обяснение може да бъде обърнато в обратната посока. Ценовите индекси са съществували дълго преди федералното правителство на Съединените щати да ги приеме като официална програма за данни и изглежда напълно правдоподобно да се твърди, че реформаторите, виждайки съществуващите редове с повремени данни, са осъзнали, че такива данни правят възможна една нова форма на управление, в която специфичните променливи ръководят държавното действие, и служат да се оцени това действие. Безспорно, американските арбитражни бордове по време на Първата световна война са базирали своите искания за нови данни на такива съществуващи статистически практики като предходните наблюдения на разходите от Бюрото и неговия индекс на цената на дребно, и двете от които са били създадени без каквото и да е очевидно, пряко приложение за правителството.... По тези причини, аз сега намирам подвеждащи големите каузални наративи относно трансформацията в икономическата статистика. ... аз оставам убеден, че има силна корелация между управленския възглед за държавата и производството на повремени данни. Освен това, бих твърдял, че тази корелация почива върху логическа зависимост: управленската държава изисква повремени данни (иначе е неясно какво се управлява), а голямото държавно производство на повремени данни няма смисъл, ако държавата няма интерес от такива данни. С други думи, макар да разкажа ясно очертана история на диахроничното причиняване/диахроничната причинност на практиките, аз си харесвам синхроничен аргумент, че тези две практики [б.м.: управленската функция на държавата и производството на повремени данни] са взаимно стабилизиращи се. Веднъж щом започнем да мислим в термините на синхроничния анализ, на начините, по които практиките непременно се засягат една друга и трябва да се коалират в стабилизиращи се конфигурации, ако те трябва да имат дългосрочна стабилност, ние сме принудени да разгледаме други практики, за да видим как те се свързват или не се свързват с диадата, която аз идентифицирах досега (Stapleford, 2017, pp. 128-129).

Това разширява тезата на Т. Стейпълфорд, с включването на „други практики“. „Ако погледнем извън методологията на самото събиране на данни, – посочва той – можем да видим, че възходът на месечното или годишното публикуване на икономически данни от федералното правителство е свързано със серия от други практики (вж. таблица 2). Връзките между тези прак-

тики не са хипотетични ... те отразяват актуално емпирично свидетелство, свързващо различните практики заедно.“ (Stapleford, 2017, p. 130). Таблица-та, приведена от Стейпълфорд на с. 130, е със следното съдържание:

Практики, обвързани с правителственото събиране на повременни данни

Икономикс

Иконометрика

Макроикономически модели и изследване на бизнес цикъла

Икономисти, наети в бизнеса

Икономисти, наети в правителството

Математическо и статистическо обучение за икономисти

Инструменти за корелативен анализ на повременни данни

Политическа структура

Икономически либерализъм (“икономиката” като полуавтономна сфера)

Правителствена отговорност за мониторинг и управление на „икономиката“

Правителствена отговорност за произвеждането на рутинни повременни редове икономически данни

Икономическа структура

Интегрирани национални пазари

Големи рационализирани фирми

Търговско прогнозиране

Пазарни изследвания

Източник: Stapleford (2017, p. 130: Table 2).

В тази картина авторът [Стейпълфорд] откроява значението на пазарните проучвания и търговското прогнозиране. „Например, ние знаем, – пише той – че търговското прогнозиране най-напред се налага в рамките на интегрираните национални пазари с лесно достъпни данни (най-вече от финансовите пазари, промишлените стоки и селскостопанските стоки)...; че интегрираните национални пазари произвеждат първите големи, рационализирани фирми ...; и че някои от тези същите фирми стават пионери на пазарните изследвания и поддръжници на търговското прогнозиране... Ние знаем, че пазарните изследвания и търговското прогнозиране започват да разцъфтяват през време и след Първата световна война и че и двете са се осланияли на бързата експанзия на икономически данни, публикувани от федералното правителство... Ние знаем, че търговското прогнозиране има близки връзки с развитието на междувоенната иконометрика“ (Stapleford, 2017, pp. 130-131; с позовавания). „Тези корелации – изтъква той – са следователно ем-

пирични, не хипотетични; подобно, те са логически, а не произволни – ние можем да идентифицираме рационални обяснения за връзките между тези практики. При това, ние имаме емпирично свидетелство за тяхната взаимна стабилизация: от 30-те г. на XX в. насам, тази конфигурация продължава непокътната в Съединените щати и всъщност е обща черта на модерните либерални управления.“ (Stapleford, 2017, p. 131). При това, както добавя Стейпълфорд, „Дори теоретично в Съединените щати и другите либерални страни, стабилността и разпространението на иконометричната конфигурация след Втората световна война не означава, че тези практики остават непроменени. Обратно, например практиките на иконометричен анализ биват трансформирани от диапазон технически развития (в т.ч. пакети изчислителен хардуер и софтуер). Да не забравяме, практиките съществуват на много равнища на анализ: тук аз очертавам по-високо равнище на конфигурация, което може да поддържа съществени отмествания в практиките на по-ниско равнище.“ (Stapleford, 2017, p. 131).

В този историкоепистемологичен контекст – през призмата на социално-икономическата и научна практика – от актуална важност за съвременната историография на икономикса са два от акцентите у Стейпълфорд: единият е относно особеностите на *историчността*, а другият – относно особеностите на *генеалогията* на практиките.

Т. Стейпълфорд пише: „Дотук описах няколко начина, по които историята на епистемологичните практики (което аз наричам „историческа епистемология“) се различава от историята на мисълта. Виждаме, че практиките имат различни хронологии в сравнение с мислите или идеите; че само практиките и артефактите (не идеите) могат да се движат през времето и пространството; че фокус върху практиките ни отвежда отвъд текстовете, а не зад тях; че изследването на епистемологичните практики поставя ударението върху връзките/отношенията; и че да се изследва историята на практиките изисква различна форма на обяснение, отместване от каузалния анализ към очертаването на трансформациите в конфигурациите на практиките. Сега аз бих искал да се обърна към историчността на практиките по същество.“ (Stapleford, 2017, pp. 131-132).

Тази историчност той акцентира по Башлар, по неговото понятие за „феноменотехника“. Възгледът на Башлар вече беше засегнат в предходната студия, посветена на историческата епистемология (вж. Атанасова, 2023). Тук Стейпълфорд изтъква: „Във възгледа на Башлар, философията на науката е по средата между два полюса: реализъм (убедеността, че научното знание се отнася за онтологично независима действителност, като истината е кореспонденцията между нашето знание и тази действителност) и идеализъм (че няма независима от ума действителност, като научното знание

отразява структурата на човешкия ум). Башлар намира и двете алтернативи незадоволителни. Срещу реализма, той аргументира, че учените не наблюдават пасивно явленията; те активно конструират явленията, които изследват, използвайки множество от методи, средства и инструменти, всичките оправдани чрез апели към съществуващото научно знание. Учените по такъв начин изследват конструирани явления; явления, които са оформени от и разбрани чрез научните практики. В същото време, срещу идеализма, Башлар аргументира, че научните практики (включително постановките на теориите) отговарят на и се приспособяват към емпиричните явления, с които се сблъскват. Научната практика по такъв начин проявява диалектическа зависимост, в която сериозното занимание с емпиричните явления трансформира идеите на учените, които, на свой ред, [пресътворяват] своите теории в нови инструменти и техники, използвайки ги да създадат нови явления. За да подчертае неизбежната манипулация и интервенция в емпиричната работа на модерната наука, Башлар изковава термина „*phénoménoteknik*“ да означава емпиричния предмет на научното изследване ... Възгледът на Башлар има значение за това как ние пишем относно историята на науката.“ (Stapleford, 2017, p. 132).

Тук е мястото да се върнем на шестия пункт във втория параграф на първата студия, където се засегна въпросът за релацията (различието) между историческата епистемология, от една страна, и социологията на научното знание, контекста и прекия пърформатизъм, от друга. Както вече се отбелязва по Стейпълфорд (2017), отчитането на *контекста* е насочено „навътре“, към изясняването на онова, което е казал или е искал да каже съответният автор, т.е. това прилагане на контекста в историографския анализ не е отиване „отвъд“, към практиката на икономикса. Специфика е видна и по отношение на *социалния характер на икономикса*. Стейпълфорд коментира концепцията за *пърформативността на икономикса* – концепция, сама по себе си, с варианти на нейната интерпретация – като оценява позициите на такива видни социолози, представители на пърформатизма, като Мишел Калон и Доналд Маккензи, заявявайки подозрение към приравняването на феноменотехниката, характерна за историческата епистемология на икономикса, с пърформативността на икономическата теория. Според него, „... нито Маккензи, нито Калон използват пърформативността по начини, които отговарят на понятието на Башлар. У Маккензи, „пърформативността на икономикса“ означава, че „академичната дисциплина на икономикса“ е „понякога ... вътрешноприсъща част на икономическите процеси“ ([позоваване на] MacKenzie, 2006, p. 16). Това със сигурност е вярно, – отбелязва Стейпълфорд – но Маккензи се фокусира върху формалната икономическа теория – върху това как моделите засягат процесите, които те се стремят да

представят, което улавя само един аспект на *феноменотехниката на Башлар*. Калон отива в другата крайност чрез редефинирането на „икономист“ да обхване всеки, който участва „в анализа и трансформацията на икономическите пазари“ ([позоваване на] Callon, 2007, р. 336), редефиниция, която превръща „икономистите осъществяват пазара“ в тривиалното изявление, че пазарите са социални явления. Обратно, *феноменотехниката* на Башлар е едновременно по-широка от пърформативността на Маккензи и по-специфична от тази на Калон. С *феноменотехниката* ние фокусираме своето внимание върху явленията, които формират преките обекти на изследване от икономистите. [...] Като исторически епистемолози, следователно, – изтъква Стейпълфорд – ние трябва да изследваме практиките и инструментите, които създават/генерират научните явления – в този случай, явленията, които формират базата за икономически анализ – и как тези практики и явления се изменят във времето“ (Stapleford, 2017, pp. 133-134; италиански в цитата).

Другата важна историографична особеност, която следва да бъде подчертана, е особеността на понятието за генеалогия, когато историята на икономикса се разглежда през призмата на практиката. От тази генерална гледна точка, „[и]кономиксът няма никаква трансисторическа същност. Нещо повече, както току-що видяхме, обектите на икономикса – явленията, които той изследва – са еднакво преходни. В най-добрия случай, единствената трансисторическа единица в икономикса е самият етикет; историята на икономикса по този начин става история на активностите, които попадат под етикета „икономикс“.“ (Stapleford, 2017, р. 134). Генеалогията на икономикса като практика, или практики, отменя представата за абсолютистката уиг (всепобедна) историография на икономикса, при която миналото се претърсва за елементи, пряко и линейно отвеждащи до настоящия господстващ възглед. Стейпълфорд дава подходящ пример с „генеалогията на *homo sapiens* [която] не описва измененията в *homo sapiens*, а очертава стъпките, чрез които [се стига до] *homo sapiens*. Подобно, – изтъква той – от генеалогична гледна точка, историята на икономикса не е историята на едно стабилно нещо (икономикс), а историята на това как [се стигна до] текущата конфигурация, която ние наричаме икономикс. Точно както един генеалогичен наратив не е нужно винаги да ни довежда до настоящето, но въпреки това получава своята ориентация от настоящето, по същия начин генеалогията на икономикса може да спре преди настоящето, вземайки своя обхват от настоящето.“ (Stapleford, 2017, р. 134; с приваждане на изказване на Кангилем, Stapleford, 2017, pp. 134-135); в същата насока изрично характеризира възгледа си за генеалогията в контекста на своя историкоепистемологичен

подход и Мери Пуви (Roovey, 1998⁷). Връщайки се на своята „генеалогична метафора“, Стейпълфорд пише: „*Australopithecus* е вероятно моят предшественик/предтеча и следователно част от моята генеалогия. Все пак, в изследването на *Australopithecus* като част от моята собствена генеалогия, аз нямам нужда (и не трябва) да приемам, че той е имал за крайна цел развитието в *homo sapiens* (опасността от уиг история), нито че неговата анатомия е имала същите черти и функции на анатомията на *homo sapiens*, нито че единствените черти, заслужаващи да се изследват, са тези с *homo sapiens* корелати (презентизъм). Вместо това, аз трябва да опиша чертите и функциите на *Australopithecus* в контекста на неговата собствена среда, разбирайки в същото време поредицата от трансформации, довели до възникването на *homo sapiens*.“ (Stapleford, 2017, p. 135). Така, в предходните периоди може да става дума за практики – подкрепящи формирането на тогавашния доминиращ епистемологичен и стопанско-политически ред, които днес изобщо не съществуват и не са част от формираната се практика на икономикса. Ако в човешката генеалогия маркерът е наследствеността между индивидите, в генеалогията на икономикса такъв маркер е връзката между практиките, и това коренно изменя, в случая, самото понятие за генеалогия. „В това отношение, – пише Стейпълфорд – нашата генеалогия се движи назад във времето, но също и настрана, обхващайки корелатите, които стабилизират една практика или я правят възможна, като логическите корелати за повременните данни, които аз идентифицирах по-рано. Така, например генеалогията на редовете икономически данни, генерирани от Бюрото по трудова статистика на Съединените щати, се разширява настрана, за да изследва всички фактори, поместени в таблица 2. Вместо еволюционно дърво, което стартира от диапазон от видове и работи назад до единично начало, нашата генеалогия би изглеждала повече като родово дърво, движещо се от едно фокусирано настояще назад към все-повече разширяваща се мрежа от корени. Аз започнах да конструирам част от такава генеалогия за иконометриката, фокусирайки върху това как практиките, които са конституирали ранната иконометрика, са били преплетени с трансформациите в бизнес практиките през същия период... (Stapleford, 2017, pp. 135-136). При това, към метафората за родовото дърво, следва да се имат предвид забележките: 1. Че, за разлика от персоналното родово дърво, „генеалогията на науката не формира хомогенна плоскост, в която всеки елемент на дадена дистанция от настоящето има равна релевантност. Дадена практика може да се

⁷ Вж. Roovey (1998, pp. xiii-xv). В посочения смисъл Пуви споделя: „Понякога се мая – казва тя – над дневните редове, които *не са били* [италик в ориг.] асимилирани в онова, което едва ретроспективно може да бъде идентифицирано като генеалогичен потомък на някоя по-ранна практика; и понякога се усъмнявам в самата идея за „развитие“, „генеалогия“, „произход“ и „изход/резултат“.“ (p. xiv).

свързва с много други практики, и синхронично, и диахронично, което позволява различна плътност на връзките.“; 2. Че, за разлика от персоналната родова генеалогия, която „има единично, добре дефинирано начало (мен), генеалогията на икономикса няма никаква такава единица. Съвременният икономикс е колекция на хетерогенни практики в Съединените щати, и несъмнено е така, разгледано глобално. По този начин, генеалогията на икономикса може да има множество стартови точки.“ (Stapleford, 2017, p. 136). Както може да се обобщи по Т. А. Стейпълфорд, „Историческата генеалогия по такъв начин означава генеалогия на настоящето, форма на историята, която взема своята ориентация от настоящето, без свеждане до презентизъм или уиг история. Тя проследява конкретните връзки между практиките, без заличаване на техните разлики или наблягане на някакво непроменящо се, съществено ядро. Тя не дефинира своите граници нито чрез трансисторическа тема (икономиката, пазарите, размяната), нито чрез статично множество от въпроси или методи. Нейните контури се очертават чрез историческото изследване, чрез внимателното проследяване на зависимостите между практиките и техните трансформации.“ (Stapleford, 2017, p. 136).

Заявки в посока на историческата епистемология на икономикса в съвременната икономическа литература

Има ли свидетелства в съвременната икономическа литература в посока на такъв род методология на историография на икономикса като очертаната по-горе по Т. А. Стейпълфорд, особено в Stapleford (2017)? Могат да бъдат посочени ориентации и развития, в които по същество става дума именно за отиване в такава посока, но без да се упоменава понятието за „историческа епистемология“, и такива, в които *терминологично се имат предвид понятия за епистемология или историческа епистемология на икономическото знание*. Така например в непосредствено важни равносметки относно развитието в областта на икономическата методология през последните две десетилетия на Д. Уейд Хандс (Hands, 2019), Джон Б. Дейвис (Davis, 2020), Даниел Хаусман (Hausman, 2017) и Ускали Меки (Mäki, 2021), които безспорно заслужават отделен и доста скрупульозен фокус – въпросът за разглеждането на развитията в областта на съвременния мейнстрийм икономикс, икономическата методология и историографията на икономикса от гледната точка на „историческата епистемология“ формално (и открито) не е артикулиран, макар, в частност, Джон Б. Дейвис да е съавтор в работа на Харо Маас, Тиаго Мата и Джон Б. Дейвис (Maas, Mata and Davis, 2011), която е в рамките на историческата епистемология на икономикса (вж. в тази публикация p. 635, p. 642). В други изследователски приноси – като тези в

работи на Мери Морган, особено във връзка с моделирането (например, в Morgan, 2012; и др.), на Роджър Бекхаус и Филип Фонтен – за връзките на икономикса с други дисциплини и интердисциплинираността като фактор в неговото по-нататъшно развитие (вж. например Backhouse and Fontaine, 2018), на Тиаго Мата – за все по-голямата близост между историята на икономикса и историята на науката (Mata, 2018), и др. непосредствено се развиват ключови аспекти или моменти, характерни за областта, означавана като историческа епистемология в нейната интерпретация по отношение на икономикса. Накратко, в много отношения, тук се отнасят приносите в историографията като методология на писането на история на икономикса през последните десетилетия, повлияни от т. нар. „поврат към практиката“. Но има и дискусии и публикации, в които пряко се фокусира върху историческата епистемология на икономикса, каквото е изданието под редакцията на Лука Фиорито, Скот Шийл и Карлос Едуардо Суприняк (Fiorito, Scheall and Suprinyak, eds. (2017). Например Тил Дюпе и Харо Маас в началните страници на изданието си (Dürpe and Maas, 2017) отправят директна покана за обсъждане на историческата епистемология на икономикса, като изтъкват като основен референтен източник (публикуван в същото издание) именно работата на Томас Стейпълфорд (Stapleford, 2017).

За разширенията в областта на икономическата методология в посока на историческата епистемология на икономикса

В съобщение по организирането на Единадесетата конференция по история на съвременния икономикс (2017) – един от организаторите на която е Верена Халсмайер от Университета в Люцерн, изследовател, в частност, в областта на историческата епистемология на нещата като историография на текущия икономикс (Halsmayer, 2018) – се препоръчва участието с работи, прилагащи интердисциплинарни подходи към историята на икономикса, адресиращи връзката и взаимодействието между полето на историята на икономикса и „социологията на науката, или изследванията в областта на културата и науката“, като се отбелязва, че „новите перспективи, унаследени от по-широката история и социология на знанието, спомагат за излагането на проникателни истории на развитието на съвременните икономически практики, идеи и техники“ (Halsmayer, 2016). Ориентацията към разглеждането на икономикса през призмата на научната и обществената практика е лайтмотив у Шийла Джасанов (Jasanoff, 2012; 2009). Ш. Джасанов е американски учен от индийски произход, със значими приноси в изследванията в областта на науката и технологията [Science and Technology Studies/STS], за което през 2022 г. е удостоена с Holberg Prize „за първопроходчески изслед-

вания“ в тази област. В сборника ѝ с есета от 2012 г. тя „развива, идеята за наука не като чисто академично предприятие, а като стремеж, който се развива в размяна с неговите публикации“ (Maas, Medema and Guidi, 2019, p. 202). Посочената ориентация е *фокус* в посочената публикация на Маас, Медема и Гуиди (2019). В тази връзка те се спират върху ролята на икономистите като експерти и на „социо-техническата инфраструктура на производството и трансмисията на научното знание“ (Maas, Medema and Guidi, 2019, pp. 202-203).

Тиаго Мата (Mata, 2018), отбелязва вече близкото взаимно влияние и въздействие между историята на икономикса и историята на науката, изтъквайки как „съвременните творби в историята на икономикса кореспондират с подходи от историята на науката“ (Mata, 2018, p. 623). „Историята на икономикса и историята на науката – пише той – никога не са били така близко, както днес. Повече историци на науката пишат за икономикса ([с позоваване на] Fontaine, 2016) и историци на икономикса отвърщат на жеста като заемат понятия от историци и чрез обръщането към публикации от историци. Емблема на тази конвергенция – изтъква той – е изследването на „практиката“ ([с позоваване на] Maas, Mata and Davis, 2011; Stapleford 2017).“ (Mata, 2018, pp. 623-624). Онова, което следва в заявлението на Мата, напълно съответства на ефекта на характеризирането на историческата епистемология за историографията на икономикса у Стейпълфорд (Stapleford, 2017). „Ние се научихме да трасираме научното знание – пише Мата – чрез разпространението на формули, диаграми, графики, индикатори и правила за действие. Ние изследваме как фактите за икономиката, глобалното [метео]време или архитектурният дизайн „пътуват“ ... плодотворно ... (Howlett and Morgan, 2011). Ние обръщаме специално внимание на моделите като конструкти, умело сглобявани и разглобявани, „купувани“ и „продавани“ и пренасяни, реинтерпретирани и погрешно разбирани... Нашите наративи са все повече *материални*, защото са фокусирани върху артефактите, *ситуирани*, защото имат предвид специфичните условия на тяхното социално съществуване, и *динамични*, защото биват записвани от ръце в ръце и от едно място на друго. През призмата на практиката ние разкриваме как икономистите знаят това, което знаят. По такъв начин, ние много повече се интересуваме, заемайки фразата на Мери Морган ([Morgan] 2012), от „света в модела“, отколкото от модела в света. Ние засилихме нашето внимание към локалното, микроисторическото и синхроничното, и в това сме изключително успешни.“ (pp. 623-624; италианец на Мата). С това Мата се обявява за разглеждането на икономикса „в движение“ и за историографичен дневен ред, който отчита комуникацията на участниците и нещата и циркулацията на знанието (Mata, 2018, pp. 626-627).

На „практиките на икономистите, в миналото и днес“ и на възможностите за историографията, които съдържа разглеждането на „науката в действие“ се спират Маас, Мата и Дейвис, коментирайки годишна конференция на Европейското дружество за история на икономическата мисъл, състояла се в Амстердам през март 2010 г., и съставен от приноси в тази конференция специален брой на сп. *The European Journal of the History of Economic Thought* (Maas, Mata and Davis, 2011). Засягайки по същество моменти и аспекти на характеризирането на понятието за историческа епистемология, без да изричат наименованието, те пишат: „Следвайки проникновеното произведение на Томас Кун *Структурата на научните революции* (1962) и на Лудвик Флек *Генезис и развитие на научния факт* (1979, оригинално публикувано на немски през 1935 г.), историята и социологията на науката видяха публикуването на множество от микро и макро казусни изследвания върху практиките в науката, най-значимите появили се през 80-те и 90-те г. на XX в. Под ‘практики’, на обикновен език, се разбират процедурите, обичаите, навиците, както и социалният контекст, рамкиращ човешкото действие. В научна употреба, под това се разбира не само науката като социално поместена, но също това как науката включва манипулацията на материалната култура в често специално избрети места. От тази гледна точка, историците и социолозите на науката влизат в спор с фокуса на философите върху теориите, идеите и свидетелствата и призовават за изследването на науката в действие. Продуктите на науката са културни артефакти, които обитават пространствени и материални места, vyplътени в човешка и социална среда, изработени от индивиди, които рядко работят в изолация и които въздействат на материалната и социална култура. Както демонстрира Флек, продуктите на науката носят следите на своята история.“ (Maas, Mata and Davis, 2011, p. 635). „Обаче едва отскоро – сочат те – историците (и методолозите) на икономикса експлицитно насочиха своето внимание към материалната и социалната организация на икономическото изследване, умението, необходимо за моделиране и експериментиране, и започнаха да поставят въпроса за степента, в която изследването на практиките изменя нашите възгледи за икономикса и за икономистите.“ (Maas, Mata and Davis, p. 636). И продължават: „Спорът Кеймбридж – Кеймбридж например не беше просто за превключване на технологии, но също за различните култури на правенето на икономикс от двете страни на Атлантика в различни институционални среди. Чикагска школа не е прост етикет, с който се означава едно множество от доктрини, а е неразбираема без изследване на нейната [система за научно сътрудничество] и интервенциите на нейните ‘членове’ в публичния и на [икономическата] политика домейни. Човек рискува погрешно да разбере физиократите, ако не вземе под внимание

интелектуалните светове на Версай и салоните на Париж. Новата работа върху Обществото Мон Пелеран, ревизионисткото изследване на представата за школи като креативни общности, размишлението върху писането на биографии и практиките на моделиране на икономистите, са само някои от по-скорошните теми, които станаха и остават предмет на енергична и вдъхновена изследователска работа. Те водят до смяна от науката като знание към науката като практика, където научните общности, научните факти и техните обяснения се разглеждат като диахронично копродуцирани.“ (Maas, Mata and Davis, 2011, p. 636). Диахроничната копродукция, от гледната точка на непрекъснатостта, логически и емпирично предполага синхроничната такава, което въвежда въпроса за съотношението между диахроничната каузалност и синхроничната корелативност (в каквато насока е преимуществената склонност у Стейпълфорд) в интерпретирането на икономикса и на методологията на неговата историография.

По-преки дискусии върху историческата епистемология на икономикса

През 2017 г. в това отношение ставаме свидетели на специализирано издание в серията *Изследвания в областта на историята на икономическата мисъл и методология*, посветено на *историческата епистемология на икономикса*, под редакцията на Лука Фиорито, Скот Шиъл и Карлос Едуардо Суприняк (Fiorito, Scheall and Suprinyak, 2017). Във връзка с настоящото изложение, тук основно се спира внимание върху Dürpe and Maas (2017), където е характеризирано изданието и са анонсираны приносите на авторите в него. Позицията и оценките в Dürpe and Maas (2017) могат да бъдат приети като показателни както за състоянието, така и за перспективите в областта на съвременната историческа епистемология на икономикса.

Първо, още в началото на прегледа сравнително по-определено се говори за мястото в съвременната емпирична философия на науката на историческата епистемология. Макар и да употребяват израза „онова, което минава под етикета историческа епистемология (Dürpe and Maas, 2017, p. 3), те пишат: „Историческата епистемология, предметът на няколко скорошни конференции и публикации, е една от [най-напредналите] граници, в сравнение със социалната и политическата епистемология, в емпиричната философия на науката. Етикетът се използва от историци и философи на науката, които по един или друг начин възраждат работата на германските и френските философи, които „историцизират епистемологията“, като тези, изследвани от Ханс-Йорг Райнбергер (2010). Под този етикет Райнбергер представя мислите върху историята на знанието като се започне от Вилхелм Дилтай,

Едмунд Хусерл, Ернст Касирер и се стигне до Лудвик Флек, от една страна; и Гастон Башлар, Александър Койре, Мишел Фуко и Мишел Сере, от друга. Възраждането на такива автори в историята на науката често е асоциирано с, но не е ограничено до, работата на двама от другите колеги на Райнбергер в Института Макс Планк за история на науката в Берлин: Лорейн Дастън и Юрген Рен.1” (Dürpe and Maas, 2017, pp. 3-4).

Т.е. както може да се установи, под историческа епистемология Дюпе и Маас визират в общи линии разглежданата в Атанасова (2023) област на историческата епистемология.

Второ. В бележка 1 към горния цитат (Dürpe and Maas, 2017, p. 4, endnote on p. 8) Дюпе и Маас се позовават на работи на Дастън (1994), Дастън и Галисън (2007) и Феест и Щурм (2011) (идеите от които основно са отразени в Атанасова, 2023). Към тази литература Дюпе и Маас правят разширение в три аспекта. Те прибавят „такива исторически изследвания на науката като социалната история на истината на Стивън Шейпин (1994) или работата на Пикъринг (1992), или тази на Дейвидсън (2001)“, като казват: „да отбележим автори, които не са асоциирани с Института Макс Планк“ (Dürpe and Maas, 2017, pp. 8-9). Работата на Арнълд Дейвидсън ([Davidson] 2001), както е видно от първата студия, е с основополагащо значение в развитието на англо-американската историческа епистемология. Основателно е прибавянето на такива източници като Sharin (1994) и Pickering (1992), макар и често интерпретирани от гледната точка на социологията на научното знание. В тази връзка може да бъдат посочени още работи в насоката на разглеждането на науката като „практика и култура“ като Pickering (1992), и др.

Трето. Дюпе и Маас по-скоро формално приемат, имайки предвид очевидното разнообразие в рамките на историческата епистемология, че е „малко вероятно“ да се намери „една кохерентна изследователска програма, която човек може да дефинира като историческа епистемология.“ (Dürpe and Maas, 2017, p. 4). Оценките за некохерентност на съвременната историческа епистемология, както се обобщи в Атанасова (2023), по-скоро следва да се приемат с квалификация. Дюпе и Маас посочват, че „[в]реалност има значителен дебат относно нейното [на историческата епистемология] значение“, като се позовават на критичния възглед на Ив Жангра (Dürpe and Maas, 2017, p. 4, p. 8: endnote 2), и макар това да не доказва тезата им за некохерентност, те ползват това, за да заявят своята позиция:

1) Те не възнамеряват в това свое въведение да „допринесат] към този дебат [за значението на икономическата епистемология]“, поради което се спират „пестеливо върху въпроса за дефиницията“;

2) Според тях, за историческата епистемология следва „да мислим... инклузивно като историческо изследване на научните методи (такива като мо-

дели и инструменти на измерване), за смяна на обяснителните стандарти и дисциплинарни идентичности“;

3) Те посочват, че „вместо да се рее в епистемологично оправдание, където преобладава концептуалният анализ, историческата епистемология разглежда *материалните* [италик в текста] прояви на знанието и ги ситуира по време и по място. Такива прояви могат да имат много форми: те могат да бъдат такива обекти и артефакти като тетрадки/бележници, данни, доклади, диаграми, уравнения, компютри и т.н.; те могат да бъдат отражения на различни учени, форми на опит, емоции, социални норми, практики или умения, специфични за индивид, генерация или даден период от време. Вниманието към такива прояви – обобщават те – обогатява нашата представа относно това какво може да означава икономическото знание чрез даването на плътни описания, които не могат да бъдат породени от идеите, изразени в икономическите текстове.“ (Dürpe and Maas, 2017, p. 4). Последното, както и изброяването на множество от материални прояви, е изпреварващо заявление на варианта на историческа епистемология, поместен в изданието, развит от Томас Стейпълфорд, в който ударението, което се поставя, е не да се отиде *зад* текста и да се разкрие намерението на автора, както в голяма степен е при историческата реконструкция, а да се отиде *отвъд* текста, в обществената и индивидуална практика, и да се развие историцизирана епистемология на науката (в случая – на икономикса) през призмата на практиката.

4) Дюпе и Маас обръщат внимание, че „[ч]увствителността към материалните дименсии на знанието не са новост в историята на икономикса“ (Dürpe and Maas, 2017, p. 4), но изтъкват, че „[и]нтересът на историците по икономикс към ситуирането на икономическото знание и претенциите на знанието нарастват след като започват да се появяват резултатите на работната група в Центъра за интердисциплинарни изследвания (Билефелд) върху вероятностната революция3“ (p. 4). В бележка 3 (endnote on p. 8) те се позовават на едни от водещите изследователи в това отношение – Лоренц Крюгер, Лорейн Дастън, Михаел Хайделбергер, Герд Гигеренцер, Мери Морган (препратката е към: Kruger, Daston, and Heidelberger, 1987, и Kruger, Gigerenzer, and Morgan, 1987), изтъквайки „новите перспективи в историята на икономикса“, открити от проекта на Билефелд. Като „два скорошни примера на тази смяна на перспективата“ са посочени Мери Морган – с работата ѝ Morgan (2012), и Маргарет Шабас – с Schabas (2006), като е добавено, че Mirowski (1989) „[в]същност, би могъл да бъде еднакво важен в усиляването на интереса към по-общите въпроси какво е и как се трансформира икономическото знание“ (Dürpe and Maas, 2017, p. 4). Но Дюпе и Маас изглежда не отдават дължимото на Мери Пуви и на Тимъти Митчел, като

казват: „Други, по-малко известни приноси, към историята на икономикса, които историцизират стандартите на знание, са дело на Мери Пуви (1998) и на Митчел (2002).“ (endnote 4 on p. 8).

Видно от тази оценка на Дюпе и Маас, във връзка с т. нар. от тях „материални дименсии“ на икономическото знание, основно внимание се насочва към приносите на участници в работата на Института Макс Планк за история на науката в Берлин, известен с широката си изследователска програма в областта на историческата епистемология. Изтъкната е работата в областта на т. нар. вероятностна революция. Отделно, и неизненадващо, е отбелязан приносът на Мери Морган. Прибавени са изследователските приноси на Маргарет Шабас и Филип Миrowsки, както и на Мери Пуви и Тимъти Митчел. Твърдението на Дюпе и Маас (endnote 4 on p. 8), че работите на Пуви и Митчел – Poovey (1998) и Mitchell (2002), са „по-малко известни приноси към историята на икономикса, които историцизират стандартите на знание“, или трябва да се разглежда с някакви специални квалификации, или трябва да се приеме като некоректно: както беше изложено в Атанасова (2023) и основно изтъкнато досега, Мери Пуви е поставена твърде високо в числото на влиятелните фигури в областта на съвременната историческа епистемология (а въведението, което се предлага от Дюпе и Маас, е именно относно сборник с работи с претенции в областта на съвременната историческа епистемология); основни и влиятелни са и приносите на Тимъти Митчел относно пърформативната роля на базисната инфраструктура в процеса на формирането и функционирането на социално-икономическото знание⁸.

Четвърто. Дюпе и Маас смятат, че „винаги е имало ясно разбиране в историята на икономикса, че икономическото знание има много форми и че е предмет на историческо изменение“, като отчитат „припокриващ се интерес на историята [на икономикса] и философията на икономикса“ (Dürpe and Maas, 2017, p. 4), нещо, което асоциира тяхната представа за историческа епистемология, пречупена през историята и методологията на икономикса, с по-специализираните възгледи относно историческата епистемология и посочените във Feest and Sturm (2011) три главни нейни версии.

Пето. Двата горни момента – инклузивност на подхода, който да обедини приносите в областта на историческата епистемология, и проследяването на отдавнашна генерална чувствителност към материалните дименсии на икономическото знание, са скритите аргументи в заетата от Дюпе и Маас позиция за множественост на целите на предметния и историографски анализ на икономикса, за „неексклузивност“ на историкоепистемологичния подход

---

⁸ Приносите на Тимъти Митчел и др. от същото направление са в една от четирите съвременни линии (литератури) в обсъждането на аспектите на понятието за пърформатизъм в икономиката и обществото (вж. Атанасова, 2019, с. 125; вж. и с. 123).

към икономикса и към историографията на икономикса. Тяхната позиция се очертава от следните три твърдения: 1) „...ние не претендираме нито за нова форма на епистемология, нито за нова форма на историята на икономическото знание *per se*. Всъщност, повечето от статиите [въведението към чийто сборник пишат Дюпе и Маас] тук свидетелстват за вече съществуваща работа, а не за преоткриване на историята на икономикса.“ (Dürpe and Maas, 2017, pp. 4-5); 2) Анонсирайки и високо оценявайки приноса на Томас Стейпълфорд в изданието, те изтъкват неговото заключение, съгласно което (по техните думи), „историческата епистемология не преоткрива историята на икономикса, а сменя ударението“ (Dürpe and Maas, 2017, p. 8); 3). Те обръщат внимание, че „Свързването със съществуващата работа не означава нейното повтаряне. Ситуирането на икономическото знание – според тях – може да помогне да се *подновят* [италик в текста] дебатите относно неговия статус. Каквато и историография да се предпочита – съгласно тяхната оценка – следващите [след тяхното въведение] есета правят опит да обогатят както епистемологията, така и историята на икономикса.“ (Dürpe and Maas, 2017, p. 5). Оттук и тяхното заявление: „Ние подемаме знамето на историческата епистемология като открита покана за обновяване на дискусиите, които днес или са смачкани в твърде аналитичния корсет на философията на икономикса, или са постоянно обърнати към историята на идеите, което носи исторически товар на интелектуален консерватизъм и изолационизъм към другите дисциплини и подходи.“ (Dürpe and Maas, 2017, p. 5).

Заключение

Би могло да се даде оценка по същество на написаното от Дюпе и Маас въведение в изданието под редакцията на Фиорито, Шиъл и Суприняк (2017), посветено на историческата епистемология на икономикса, и това да послужи като заключение в настоящото изложение.

Въпрос на интерпретация на предмета, обхвата, методологията и историографията на икономикса, и на наклоняване на разсъдението в една или друга насока, е да се заяви, че нищо в типологията на икономикса и на методологията и историографията на икономикса толкова не се е променило, но е настъпила промяна в акцента. Склонна съм да подчертая именно настъпването на отбелязания акцент. Посочи се, че през 80-те г. на миналия век настъпва „поврат към практиката“, а през 80-те и 90-те г. се публикуват „множество от микро и макро казусни изследвания върху практиките в науката“, което непосредствено води до по-фундаментална промяна в разбирането за наука, история на науката, и нейното философско осмисляне, както и за развитието на самото (натурализирано, включващо различни форми на натурализация) философско размишление. На свой ред, историческата

епистемология на икономикса, в горепосочените аспекти, непосредствено ориентира към не-уиг презентистка интерпретация на историографската методология на писането на история на икономическото знание през призмата на социално-икономическата и научна практика.

Като цяло, неексклузивността на подхода на историческата епистемология на икономикса позволява да се гледа по-широко на предмета на икономическата наука. В светлината на изведените синхронични зависимости и на практикоприложния характер на икономическото знание, непосредствено би могло, и следва, да се каже, че е налице възможност за еманципирането на едни или други алтернативни социално-икономически възгледи.

Използвана литература

- Атанасова, В. (2019). Икономиката като обект – ценен подход към съвременната историография на икономикса. *Икономически и социални алтернативи*, бр. 3/2019, с. 117-129. (Atanasova, V., 2019, Economy as an Object – a Valuable Approach to the Contemporary Historiography of Economics. *Economic and Social Alternatives*, Issue 3/2019, pp. 117-129.).
- Атанасова, В. (2023). За историческата епистемология: обща бележка (студия). *Научни трудове на УНСС*, том 5/2023 г., с. 105-135. (Atanasova, V., 2023, On The Notion of Historical Epistemology: A General Note. *Research Papers of UNWE*, Vol. 5/2023, pp. 105-135).
- Златева, Д. (2017). Икономическата наука и човекът в нея през XXI век. *Наука*, кн. 5/2017, том XXVII, Издание на Съюза на учените в България, с. 40-46. (Zlateva, D., 2017, Economics and the Human Being in it in the 21st Century. *Science*, vol. 5/2017, volume XXVII, Edition of the Union of Scientists in Bulgaria, pp. 40-46), available at: <http://spisanie-nauka.bg/arhiv/5-2017.pdf>
- Златева, Д. (2018). Епистемологически поглед към икономическата наука. УНСС. *Научна конференция „Историята и философията на политическата икономия“*, София: Издателски комплекс – УНСС, с. 99-104. (Zlateva, D., 2018, An epistemological view of economic science. UNSS. Scientific Conference “History and Philosophy of Political Economy”, Sofia: Publishing Complex – UNWE, pp. 99-104).
- Проданов, В. (2015). Как възниква, какво представлява и защо е нужна философията на икономиката? *Годишник на УНСС*, Том 1/2015, с. 9-48; (Prodanov, V., 2015, How did arise, what is, and why is necessary philosophy of economy? *Yearbook of the UNWE*, Volume 1/2015, pp. 9-48).
- Проданов, В. (2017). Основни философски методологии в икономическата наука. *Научни трудове на УНСС*, Том 3/2017, с. 11-38. (Prodanov, V.,

- 2017, Main Philosophical Methodologies in the Economic Science. Research Papers of UNWE, Volume 3/2017, pp. 11-38).
- Backhouse, R. E., and Fontaine, P. (2018) Economics and Other Social Sciences: A Historical Perspective. *Annals of the Fondazione Luigi Einaudi*, Volume LII, December 2018, pp. 7-44. DOI: 10.26331/1051
- Callon, M. (2007). What does it mean to say that economics is performative? In D. A. MacKenzie, F. Muniesa, & L. Siu (eds.), *Do economists make markets?: On the performativity of economics* (pp. 311-356). Princeton, NJ: Princeton University Press. Цит по Stapleford, T. A. (2017), p. 133, p. 142: references.
- Daston, L. (1994). Historical epistemology. In Chandler, J. K., Davidson, A. I. and Harootunian, H. D. (eds.), *Questions of evidence: Proof, practice, and persuasion across the disciplines*, Chicago, IL: University of Chicago Press (pp. 283-289). Цит по Düppe and Maas (2017), p. 8: note 1, p. 8: references.
- Daston, L., and Galison, P. (2007). *Objectivity*. New York, NY: Zone Books. Цит по Düppe and Maas (2017), p. 8: note 1, p. 8: references.
- Davidson, A. I. (1997). Structures and strategies of discourse: Remarks towards a history of Foucault's philosophy of language. In Davidson, A. I. (ed.), *Foucault and his interlocutors* (pp. 1-17). Chicago, IL: University of Chicago Press. Цит. по Stapleford, T. A. (2017), p. 123, p. 142: references.
- Davidson, A. (2001). *The emergence of sexuality: Historical epistemology and the formation of concepts*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Цит. по Düppe and Maas (2017), p. 8: note 1, and references.
- Davis, J. B. (2020). Change and Continuity in Economic Methodology and Philosophy of Economics. *Forthcoming in Revue de Philosophie Économique / Review of Economic Philosophy*. Working Paper 2020-05, College of Business Administration, Marquette University, https://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1073&context=econ_workingpapers
- Dow, S. ([2021] 2022). Scottish enlightenment historical epistemology and modern challenges for economic thought. *Revue de Philosophie Économique*, 22 (1):17-38 (2022), <https://shs.cairn.info/revue-de-philosophie-economique-2021-1-page-17?lang=en>, през <https://philpapers.org/rec/DOWSEH>
- Düppe, T. (2009). *The Phenomenology of Economics: Life-World, Formalism, and the Invisible Hand*. Thesis to obtain the degree of Doctor from the Erasmus University Rotterdam, 2009.
- Düppe, T. and Maas, H. (2017). The Historical Epistemology of Economics: *An Invitation*. In Fiorito, L., Scheall, S. and Suprinyak, C.E. (eds.), *Research in the History of Economic Thought and Methodology*, Vol. 35 (Including a Symposium on the Historical Epistemology of Economics), Emerald Group Publishing, pp. 3-9.
DOI:10.1108/S0743-41542017000035A016. <https://books.emeraldinsight.com/resources/pdfs/chapters/9781787145382-TYPE23-NR2.pdf>

- Feest, U. and Sturm, T. (2011). What (Good) is Historical Epistemology? *Editors' Introduction, Erkenntnis*, 75(3), pp. 285-302, <http://link.springer.com/article/10.1007/s10670-011-9345-4>. Цит. по Düppe and Maas (2017), p. 8: note 1, p. 8: references.
- Fiorito, L., Scheall, S. and Suprinyak, С.Е. (eds.) (2017). *Research in the History of Economic Thought and Methodology*, Vol. 35 (Including a Symposium on the Historical Epistemology of Economics). Emerald Group Publishing, Bingley.
- Fleck, L. (1979). *Genesis and Development of a Scientific Fact*. Chicago: University of Chicago Press [originally published in German in 1935]. Цит. по Маас, Мата and Davis (2011), p. 635, p. 642: references.
- Fontaine, P. (2016). Other Histories of Recent Economics: A Survey. *History of Political Economy*, 48 (3), 373-421. Цит. по Мата (2018), p. 623, p. 627: references. Разп. изт. като pdf; https://www.researchgate.net/publication/308087961_Other_Histories_of_Recent_Economics_A_Survey
- Foucault, M. (1982). *The archaeology of knowledge* (A. M. Sheridan Smith, Trans.). New York, NY: Pantheon Books. Цит. по Stapleford, T. A. (2017), p. 122, p. 142: references.
- Hacking, I. (1999). Historical meta-epistemology. In Carl, W. and Daston, L. (eds.), *Wahrheit und Geschichte*. Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht, pp. 53-77. Цит. по Stapleford, T. A. (2017), p. 139: Notes: note 1, p. 143: references.
- Hall, P. A., ed. (1989). *The Political Power of Economic Ideas: Keynesianism across Nations*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Цит. по Stapleford, T. A. (2017), p. 120, p. 143: references.
- Halsmayer, V. (2016). *CEP: History of Recent Economics Conference*. University of Lucerne – April 21-22, 2017. Verena Halsmayer, 08/09/2016 Announcement.
- Halsmayer, V. (2018). *Following Artifacts, CHOPE* [Center for the History of Political Economy at Duke University]. Working Paper No. 2018-10, July 2018, draft Feb. 2018, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/180400/1/1026618665.pdf>
- Hands, D. W. (2019). Economic Methodology in the Twenty-First Century (So Far): Some Post-Reflection Reflections. *Revue de philosophie économique / Review of Economic Philosophy*, 2019/2 (Vol. 20), pp. 221-252, <https://www.cairn-int.info/journal-revue-de-philosophieeconomique-2019-2-page-221.htm>
- Hausman, D. M. (2017). Philosophy of Economics: A Retrospective Reflection. *Revue de philosophie économique / Review of Economic Philosophy*, 2017/2 (Vol. 18), pp. 185-202, <https://www.cairn-int.info/revue-de-philosophie-economique-2017-2-page-185.htm>
- Howlett, P. and Morgan, M. S. (2011). *How Well Do Facts Travel?* Cambridge: Cambridge University Press. Цит. по Мата (2018), p. 624, p. 628: references.

- Jasanoff, S. (2009). *The Fifth Branch: Science Advisers as Policymakers*. Cambridge: Harvard University Press. Цит. по Maas, Medema, Guidi (2019), p. 202, p. 207: references.
- Jasanoff, S. (2012). *Science and Public Reason*. London: Routledge. Цит. по Maas, Medema, Guidi (2019), p. 202, p. 207: references.
- Krüger, L., Daston, L., J., and Heidelberger, M. (Eds.) (1987). *The probabilistic revolution I: Ideas in history*. Cambridge, MA: MIT Press. Цит. по Düppe and Maas, 2017, p. 8: references.
- Krüger, L., Gigerenzer, G. and Morgan, M. S. (Eds.) (1987). *The probabilistic revolution II: Ideas in the sciences*. Cambridge, MA: MIT Press. Цит. по Düppe and Maas, 2017, ref. on p. 8: references.
- Kuhn, T. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press. Цит. по Maas, Mata and Davis (2011), p. 635, p. 642: references.
- Maas, H., Mata, T. and Davis, J. B. (2011). Introduction: The history of economics as a history of practice. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 18(5), pp. 635-642 (December 2011). DOI: 10.1080/09672567.2011.632891
- Maas, H., Medema, S. G. and Guidi, M. (2019). Introduction to Economics as a Public Science. In Maas, H., Medema, S. G. and Guidi, M., (ed.), *Economics as a Public Science. Part I: The Economist's Ethos and Modes of Persuasion*, *Œconomia – History, Methodology, Philosophy* [Philosophie, Histoire, Épistémologie], Volume 9, Issue 2, June 2019 (pp. 199-417); pp. 201-207, available at: https://serval.unil.ch/resource/serval:BIB_A53D3ECB792F.P001/REF
- MacKenzie, D. A. (2006). *An engine, not a camera: How financial models shape markets*. Cambridge, MA: MIT Press. Цит. по Stapleford, T. A. (2017), p. 133, p. 143: references.
- Mäki, U. (2021). The field: tasks, pasts, futures. *Journal of Economic Methodology*, 28(1), pp. 3-13, <https://doi.org/10.1080/1350178X.2020.1868766>
- Mata, T. (2018). Economics – and History – as Communicative Action. *History of Political Economy*, 50(3), pp. 623-628, [https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10060174/1/Mata_Mata%20HOPE\(2018\)%20-%20green.pdf](https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10060174/1/Mata_Mata%20HOPE(2018)%20-%20green.pdf)
- Mirowski, P. (1989). *More Heat than Light*. Цит. по Düppe and Maas (2017), p. 4 [Mirowski, P. (1989). *More Heat than Light. Economics as Social Physics: Physics as Nature's Economics*. Cambridge University Press, 1989].
- Mitchell, T. (2002). *Rule of Experts: Egypt, techno-politics, modernity*. Berkeley, CA: University of California Press. Цит. по Düppe and Maas (2017), p. 4, p. 8: note 4, and p. 9: references.
- Morgan, M. S. (2012). *The world in the model: How economists work and think*. New York, NY: Cambridge University Press. Цит. Stapleford, T. (2017), p.

- 113, p. 144: references; по Düppe and Maas (2017), p. 4, p. 9: references; и по Mara (2018), p. 624 p. 628: references. Available at: <https://docplayer.net/44441154-The-world-in-the-model.html>
- Pickering, A. (1992). From science as knowledge to science as practice. In Pickering, A. (ed.) (1992), *Science as practice and culture* (pp. 1-26). Chicago, IL: University of Chicago Press. Цит. по Düppe and Maas, 2017, p. 8: note 1, p. 9: references. Вж. и Stapleford, T. A. (2017), pp. 133, 141: note 21, p. 144: references.
- Pickering, A. (ed.) (1992). *Science as practice and culture*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Poovey, M. (1998). *A history of the modern fact: Problems of knowledge in the sciences of wealth and society*. Chicago, IL: University of Chicago Press; разп. като pdf изт.; цит. и по Düppe and Maas (2017), p. 4, p. 8: endnote 4, and p. 9: references.
- Practice turn. (August 11, 2019). <https://economicprincipals.com/issues/2019.08.11/2242.html>
- Preprint 434 (2012). *Conference: Epistemology and History. From Bachelard and Canguilhem to Today's History of Science*. Berlin: Max Planck Institut für Wissenschaftsgeschichte/Max Planck Institute for the History of Science, <https://www.mpiwg-berlin.mpg.de/Preprints/P434.PDF>
- Renn, J. (1994). *Historical Epistemology and Interdisciplinarity*. Max-Planck-Institut für Wissenschaftsgeschichte/Max Planck Institute for the History of Science, Preprint 2, 1994, to appear in: Gavroglu, K. et. al., Festschrift in Honor of Robert S. Cohen, Boston Studies in Philosophy of Science, <https://www.mpiwg-berlin.mpg.de/Preprints/P2.PDF>
- Renn, J. (1995). *Historical Epistemology and the Advancement of Science*. Talk given at the "Workshop on Current Trends in the History, Philosophy, and Social Studies of Science," Collegium Budapest, November 6, 1995), pp. 1-19, https://pure.mpg.de/rest/items/item_2273558/component/file_2273556/content
- Rheinberger, H.-J. ([2007] 2010). *On Historicizing Epistemology: An Essay*. Translated by David Fernbach. Stanford, California: Stanford University Press. Originally published in German under the title *Historische Epistemologie zur Einführung* 2007, Junius Verlag GmbH, <https://vdoc.pub/download/on-historicizing-epistemology-an-essay-58f8g9dp6ia0>. Цит. във Feest and Sturm (2011), p. 296, p. 302: references, в Stapleford (2017), pp. 116, 139: Notes: note 4, p. 144: references, и в Düppe and Maas (2017), p. 3, p. 9: references.
- Schabas, M. (1992). Breaking Away: History of Economics as History of Science. *History of Political Economy*, 24(1), pp. 187-203, DOI: 10.1215/00182702-24-1-187
- Schabas, M. (2006). *The natural origins of economics*. Chicago, IL: University of Chicago Press. Цит. по Düppe and Maas (2017), p. 4, p. 9: references.

- Shapin, S. (1994). *A social history of truth: Civility and science in seventeenth century England*. Chicago, IL: University of Chicago Press. Цит. по Düppe and Maas, 2017, p. 8: note 1, p. 9: references.
- Stapleford, T. (2009). *The Cost of Living in America: A Political History of Economic Statistics, 1880-2000*. New York: Cambridge University Press. Цит. по Stapleford, T. A. (2017), p. 127., p. 144: references; и по Stapleford, T. A. (forthcoming 2017), p. 25: references.
- Stapleford, T. (forthcoming 2017). Business and the Making of American Econometrics, 1910 – 1940 (forthcoming in *History of Political Economy*, June 2017). University of Notre Dame. <https://doi.org/10.1215/00182702-3876469> [Published as “Businesspersons and the Making of American Econometrics, 1910 – 1940“, *History of Political Economy*, 49(2): pp. 233-65, <https://doi.org/10.1215/00182702-3876469>.]
- Stapleford, T. (2017). Historical Epistemology and the History of Economics: Views Through the Lens of Practice. In Fiorito, L., Scheall, S. and Suprinyak, C.E. (eds.), *Research in the History of Economic Thought and Methodology*, Vol. 35 (Including a Symposium on the Historical Epistemology of Economics), Emerald Group Publishing, pp. 113-145, <https://ps.booksc.eu/book/66633541/f881a4>, <https://doi.org/10.1108/S0743-41542017000035A007>

***

ON HISTORICAL EPISTEMOLOGY OF ECONOMICS AND ITS REFLECTION IN HISTORIOGRAPHY OF ECONOMICS

Assist. Prof. Veselina Atanasova, PhD
Political Economy Department – section Socio-Economic Theories
University of National and World Economy
e-mail: veselina_a_atanasova@abv.bg

Abstract

Research Papers of University of National and World Economy (UNWE), vol. 5/2023, published my study titled “On the notion of historical epistemology: A general note”. Its continuation is the present discussion of “historical epistemology of economics and its reflection in historiography of economics”. The clearest account of the latter concept is contained in works of Thomas A. Stapleford, esp. Stapleford (2017). The present study outlines the main features of the notion of historical epistemology of economics discussed by T. A. Stapleford and their meaning for the historiography of economic knowledge. From comparatively recent and influential literature in history of economics and economic methodology evidence has been brought in support of the claim for contemporary emphasis in historiography of economics in the light of its historical epistemology.

Keywords: historical epistemology of economics (through the lens of practice), reception theory (of ideas, through material practice), coevolution of practices (mutually maintaining epistemological practices), diachronic and synchronic relations (predominantly synchronic relations), genealogy of economics as distinct from whiggism

JEL: B40, B41, B49, A14